

5. Balayev R.Ə., Əlizadə M.N., Musayev İ.K. İntellektual Sistemlər və texnologiyalar. Bakı-2016, 256 s
6. Андрейчиков А.В., Андрейчикова О.Н. Интеллектуальные информационные системы. М.:Финансы и статистка, 2014. 424 с.
7. Г.А.Титоренко“Информационные технологии управления” Москва-2003, 420 с.
8. Титоренко Т.А. Атоматизированные информационные технологииэкономике. М., «Юнити», 2018.620 с.
9. ЛуценкоЕ.В Интеллектуальные информационныесистемы. Краснодар, 2016, 520 с.
10. Буренина Т.А. Маркетинг на базе интернет–технологий. М., «Благовест», 2015, 480 с.
11. Andrew McAfee and Erik Brynjolfsson, Machine Platform Crowd: Harnessing Our Digital Future (New York: Norton, 2017).
12. Caleb Watney, “It’s Time for our Justice System to Embrace Artificial Intelligence,” TechTank (blog), Brookings Institution, July 20, 2017.
13. Christian Davenport, “Future Wars May Depend as Much on Algorithms as on Ammunition, Report Says,” Washington Post, December 3, 2017.
14. Dominic Barton, Jonathan Woetzel, Jeongmin Seong, and Qinzheng Tian, “Artificial Intelligence: Implications for China” (New York: McKinsey Global Institute, April 2017), p.1

MÜASİR İQTISADI ŞƏRAİTDƏ ƏTRAF MÜHİTİN MÜHAFİZƏSİ ÜÇÜN VƏSAİTLƏRDƏN İSTİFADƏNİN YAXŞILAŞDIRILMASININ ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİ VƏ AMİLLƏRİ.

Rusif Yalçın oğlu Ayazzadə
E-mail.rayazzade98@gmail.com

Xülasə: İnkişaf etmiş cəmiyyətdə iqtisadi qanunların bilik və istifadə sistemində ətraf mühitin mühafizəsi xərclərinin nəzərə alınması bütün ekoloji fəaliyyətin səmərəliliyinin artırılması probleminin həllində iqtisadi tədqiqatların ən mühüm

istiqamətidir. Ətraf mühitin mühafizəsinə xərcləmə zərurəti obyektiv olaraq ekoloji idarəetmə prinsiplərinə uyğun olaraq onların rəşional istehlakının xarakterindən irəli gəlir. Ekoloji xərclər istehsalın sosial xərclərinin bir hissəsidir. Onlar təbii mühitin qorunması üçün cəmiyyətin xərcləri kimi çıxış edir, müəssisələrin xərclərinə daxil edilir və müvafiq məzmun, məqsəd və təhsil mənbələri ilə xarakterizə olunur.

Açar sözlər: ətraf mühit, amillər, iqtisadi məzmun, ekoloji xərclər, təbii ehtiyatlar, səmərəli istifadə.

İnkişaf etmiş cəmiyyətdə iqtisadi qanunların bilik və istifadə sistemində ətraf mühitin mühafizəsi xərclərinin nəzərə alınması bütün ekoloji fəaliyyətin səmərəliliyinin artırılması probleminin həllində iqtisadi tədqiqatların ən mühüm istiqamətidir.

Ətraf mühitin mühafizəsinə xərcləmə zərurəti obyektiv olaraq ekoloji idarəetmə prinsiplərinə uyğun olaraq onların rəşional istehlakının xarakterindən irəli gəlir.

Ekoloji xərclər istehsalın sosial xərclərinin bir hissəsidir. Onlar təbii mühitin qorunması üçün cəmiyyətin xərcləri kimi çıxış edir, müəssisələrin xərclərinə daxil edilir və müvafiq məzmun, məqsəd və təhsil mənbələri ilə xarakterizə olunur.

İqtisadi məzmun baxımından ətraf mühitin mühafizəsi xərcləri maddi istehsal sferasında sərbəst şərikli işçilərin canlı və keçmiş (maddiləşdirilmiş) əməyini təmsil edir. Onlar öz fiziki formalarına görə cəmiyyətin iqtisadi ehtiyatlarının tərkib hissəsidir ki, onlar istehsal və qeyri-istehsal fondlarının dövriyyəsi və dövriyyəsi, işçilərin əmək haqqı zamanı müvafiq ekoloji məqsədlər üçün ayrılmalıdır.

Ətraf mühitin mühafizəsi xərcləri təsərrüfat subyektinin ekoloji və iqtisadi ehtiyacların ödənilməsi üçün vəsaitlərdən istifadəsinə obyektiv ehtiyacı və bu xərclərin sistemli şəkildə ictimai istehsalın gəlirləri hesabına ödənilməsi zərurətini ifadə edən ümumi təkrar istehsal xərclərinin funksional cəhətdən müstəqil, ayrıca hissəsidir.

Sənaye müəssisələrinin məsrəflər sistemində ətraf mühitin mühafizəsi xərclərinin təhlili təbiətdən istifadənin faydalarını təsdiq edir.

Ekoloji xərclərin bir hissəsi olaraq aşağıdakı xərc qrupları həlledici olur:

1) az tullantılı (tullantısız) avadanlıq və texnologiyanın işlənilib hazırlanması və istehsalata tətbiqi xərcləri;

2) su-hava hövzəsinin mühafizəsi və bərpası üçün təmizləyici və digər ekoloji qurğuların tikintisi xərcləri;

3) ətraf mühitin vəziyyətini yaxşılaşdıran qurğu və qurğuların saxlanması, istismarı

və cari saxlanması xərcləri;

4) heyvanlar aləminin mühafizəsi və rasional bərpası xərcləri;

5) meşə ehtiyatlarının mühafizəsi və bərpası xərcləri;

6) torpaq ehtiyatlarının mühafizəsi, səmərəli istifadəsi və keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması xərcləri;

7) rekreasiya məqsədləri üçün xərclər;

8) ətraf mühitin mühafizəsi üçün əsas istehsal fondlarının əsaslı təmiri xərcləri;

Sənaye müəssisələri səviyyəsində ətraf mühitin mühafizəsi xərclərinin maliyyələşdirilməsinin əsas mənbələri aşağıdakılardır:

a) dövlət büdcəsindən ayırmalar;

b) yeni texnikanın işlənilib hazırlanması və tətbiqi, əməyin mühafizəsi, sosial-mədəni tədbirlər və mənzil tikintisi, sosial sığorta üçün vəsaitlərin müəyyən hissəsi;

c) müəssisənin əsas istehsal fəaliyyətinin fondu (məhsulun maya dəyəri);

d) dövlət bankının kreditləri və digər təşkilatların xidmətləri;

e) ekoloji cəhətdən təmiz texnologiyanın tətbiqi hesabına tullantıların utilizasiyasından əldə edilən mənfəət.

Ətraf mühitin mühafizəsi tədbirlərinin maliyyələşdirilməsi mexanizminin iqtisadi məzmunu və mahiyyəti ondan ibarətdir ki, təbiətin mühafizəsi üzrə bütün məsrəflər kompleksinin mənbəyi onun həm artıqlığı, həm də zəruri istehsal məhsulu olur.

Təbii ehtiyatların iqtisadi qiymətləndirilməsi ətraf mühitin mühafizəsi tədbirlərinin səmərəliliyinin artırılmasında zəruri həlqə və təsərrüfat təşkilatının bütün səviyyələrində ətraf mühitin mühafizəsi üçün sosial xərclərin gələcəkdə nisbətən azaldılması üçün ilkin şərtidir. Təbii ehtiyatların düzgün elmi əsaslandırılmış iqtisadi qiymətləndirilməsi onların maddi və şəxsi istehsal amilləri sistemində istifadəsinin bir sıra fundamental nəzəri və metodoloji məsələlərinin həllini nəzərdə tutur.

Əməyin dəyəri nəzəriyyəsinə əsaslanan məsrəf metodu daha universaldır və hər bir verilmiş resurs növünün iqtisadi “təhəssüsü” və ya dəyərini müəyyən etməklə “təkrar istehsal olunmayan” təbii ehtiyatların qiymətləndirilməsində tətbiq oluna bilər. son istifadə dəyəri və istehsalın qiyməti.

Təbii ehtiyatların iqtisadi qiymətləndirilməsi probleminin tədqiqi, iqtisadi ədəbiyyatda irəli sürülən anlayışları ("xərc", "icarə", "sintetik") nəzərə almaqla, sistemin əsasını qoyduğu iki əsas prinsipi ayırmağa imkan verir. ətraf mühitin təbii iqtisadi

elementlərinin ən mühüm növlərinin qiymətləndirilməsinə əsaslanmalıdır.

Birincisi, təbii ehtiyatların qiymətləndirilməsi zamanı ətraf mühitin mühafizəsi, xammal və enerji təsirləri də daxil olmaqla ekoloji xərclərin miqyası nəzərə alınmalıdır. İkincisi, təbii ehtiyatların qiymətləndirilməsi müvafiq təbii ehtiyatlardan istifadənin rentabellik səviyyəsini nəzərə almaq üçün tərtib edilir. Təbii ehtiyatların iqtisadi qiymətləndirilməsi modellərinin qurulması ətraf mühitin mühafizəsinin iqtisadi mexanizminin alt sistemlərindən birinə çevrilir, ətraf mühitin mühafizəsi tədbirlərinin təkmilləşdirilməsinə töhfə verir.

Təbii ehtiyatların iqtisadi qiymətləndirilməsi istehsalın intensivləşdirilməsi şəraitində ətraf mühitin mühafizəsi xərclərinin səmərəliliyinin artırılması üçün əsas iqtisadi tənzimləyici kimi çıxış edir. Bu, ekoloji və iqtisadi zərərin tərfi ilə sıx bağlıdır ki, bu da ətraf mühitin bərpası, əlil təbii elementləri əsasında hesablanmalıdır. Bundan əlavə, təbii ehtiyatların dəyərinə uyğun olaraq hesablanmış ekoloji və iqtisadi zərərin dəyəri ilə əlaqəsinə görə ekoloji xərclərin optimal dəyərini, strukturunu və rəasional istiqamətlərini müəyyən etməyə imkan verir.

Təbii sərvətlərin dəyəri cəmiyyətin qorunması, səmərəli istifadəsi və ehtiyatların istifadə dəyərini bilavasitə sosial istifadə dəyərinə çevrilməsi və istehlakçı tərəfindən həyata keçirilməsi üçün xərcləri ifadə edir. Bu proses davamlı olaraq yenilənir və bu mənada bütün təbii sərvətlər azaldılmış məsrəflər toplusu baxımından təkrar istehsal olunur.

Nəticə etibarilə, bu cür ehtiyatların iqtisadi qiymətləndirilməsi onların təkrar istehsalına çəkilən xərclərin çevrilmiş formasıdır, müəssisələr, sənayelər və bütövlükdə milli iqtisadiyyat daxilində insanların təbii ehtiyatların inkişafı, istifadəsi, istehlakı və təkrar istehsalına münasibətini ifadə edir. bütün sosialist cəmiyyətinin rifahını yüksəltmək.

Ekoloji xərclərin planlaşdırılması, maliyyələşdirilməsi və uçotu təbiətdən istifadə sahəsində istehsal münasibətlərinin gələcək inkişafının planlaşdırılmasıdır. Buna görə də təbiətin mühafizəsinin planlaşdırılması, maliyyələşdirilməsi və məsrəflərin uçotu prosesi gələcəkdə insanlar arasında qarşılıqlı əlaqə və münasibətlərlə ekoloji fəaliyyətin idarə edilməsi üçün model və variantların qurulması sistemidir. Xalq təsərrüfatında planlı işlərin səviyyəsinin yüksəldilməsi və sənaye müəssisələrinin təsərrüfat hesablı fəaliyyətinin gücləndirilməsi ekoloji xərclərin və normativlərin iqtisadi inkişafın iqtisadi

göstəriciləri sisteminə daxil edilməsini zəruri edir.

Onlar istehsal güclərinin istifadəyə verilməsinin sürətləndirilməsi tədbirləri, habelə istehsal xərclərinin azaldılması, əmək məhsuldarlığının və aktivlərin qaytarılması hesabına əsaslı vəsaitlərin və cari xərclərin səmərəliliyinin artırılması məqsədilə təsərrüfat mexanizminin daha da təkmilləşdirilməsi zərurəti ilə əlaqədar mühüm əhəmiyyət kəsb edir. .

Planlaşdırma və uçot göstəricilərinin və ətraf mühitin mühafizəsi xərclərinin normativlərinin idarəetmə mexanizmində sənaye müəssisələrinin məsrəflərinə daxil edilməsi iqtisadi qanunların vahid, vahid sistem kimi biliyinə və şüurlu istifadəsinə əsaslanır və bunun həlli ilə əlaqələndirilməsini tələb edir. təbii ehtiyatların iqtisadi qiymətləndirilməsi məsələləri.

Ətraf mühitin mühafizəsi xərcləri və məsrəfləri təbii sərvətlərin iqtisadi qiymətləndirilməsi yolu ilə özünü reallaşdıran sosial-iqtisadi münasibətlər kimi onların planlı istifadəsini, maliyyələşdirilməsini və uçotunu tələb edir.

Buna görə də ekoloji xərclərin planlaşdırılması, maliyyələşdirilməsi və uçotu ətraf mühitin rəşional idarə edilməsi üçün zəruri vasitədir.

Planlaşdırmanın əsas obyektləri bunlardır:

- 1) ətraf mühitin təbii elementlərində sosial ehtiyacların həcmi və strukturu;
- 2) təbii ehtiyatların mühafizəsi və təkrar istehsalı üçün maliyyə və maddi xərclərin mənbələri, dəyəri, strukturu və istiqamətləri;
- 3) təbii sərvətlərin müəssisələr üzrə və həmin rayonun hər bir sakini üçün bölüşdürülməsi və istehlakının həcmi;
- 4) uçot və onların yerinə yetirilməsinə nəzarəti təkmilləşdirməklə ekoloji vəzifələrin yerinə yetirilməsini təşkil etmək.

Eyni zamanda, ətraf mühitin mühafizəsi üçün əsas istehsal fondlarının yaradılması, yenidən qurulması və artırılması üçün əsaslı məsrəflərin həcmnin planlaşdırılması ilə yanaşı, müvafiq təbiət tutumlu sənaye sahələrinin müəssisə və birlikləri də onların həcmnin və planlaşdırılması bölməsini nəzərdə tutmalıdırlar. cari ekoloji xərclərin strukturu.

Təbiətdən istifadə sahəsi ilə əlaqədar ekoloji xərclərin uçotu və planlaşdırılmasının mövcud sistemi müəyyən təkmilləşdirmə tələb edir. Xüsusilə, ekoloji xərclərin iş şəraitinin mühafizəsi və yaxşılaşdırılması xərclərindən daha aydın şəkildə ayrılması tələb

olunur. Yalnız ətraf mühitin təbii elementlərinin birbaşa təkrar istehsalına və ya təkrar istifadəsinə yönəlmiş xərclər "ekoloji" başlığı altında nəzərə alınmalıdır.

Birincisi, ekoloji xərclər istehsalın sosial məsrəflərində daha dolğun əks olunarsa, bu vəzifə uğurla həll edilə bilər; ikincisi, belə xərclərin səmərəliliyi ekoloji xərclərin optimallaşdırılmasının hesablanması metodları şəklində iqtisadi əsaslandırılacaqdır. Yalnız belə şəraitdə təbiətin mühafizəsinə ayrılan vəsaitlərin istifadəsinin rəşional istiqamətinin seçilməsinə, sənaye müəssisələrinin və birliklərinin ətraf mühitin mühafizəsi fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılmasına haqq qazandırmaq olar.

Ətraf mühitin mühafizəsi üçün vəsaitlərin səmərəli istifadəsi ictimai, dövlət sosial-iqtisadi tədbirlər və üsulların, o cümlədən hüquqi tədbirlər sisteminin bütün sisteminin aktivləşdirilməsindən asılıdır. Birbaşa istehsalda aşağıdakı sahələr həlledici əhəmiyyət kəsb edir:

- az tullantılı (tullantsız) sənaye və texnologiyaların yaradılması və tətbiqi;
- təmizləyici qurğuların və digər ekoloji obyektlərin layihələri davamlı olaraq təkmilləşdirilməklə tikintisi;
- mineral ehtiyatların kompleks emalı və istehlakı;
- sənaye müəssisələrində ətraf mühitin mühafizəsi üçün əsas istehsal fondlarının mütərəqqi yenidən qurulması;
- Planlaşdırma, texnoloji və əmək intizamına ən ciddi riayət edilməsi hesabına ətraf mühitin mühafizəsi obyektlərinin iş keyfiyyətinin yüksəldilməsi hesabına ekoloji vəsaitlərə qənaət edilməsi.

Texniki, təşkilati və iqtisadi amillərin qarşılıqlı əlaqəsi, ətraf mühitin mühafizəsi tədbirlərinə ayrılan vəsaitlərin istifadəsi müəssisələrin və xalq təsərrüfatının sahələrinin təsərrüfat hesablı fəaliyyətində zəruri həlqələrə çevrilir. İqtisadiyyatın müvafiq sahələrində ətraf mühitin mühafizəsi tədbirlərinin iqtisadi mexanizminin təkmilləşdirilməsi ətraf mühitin istismarı istehsalatlarında düzgün ekoloji düşüncənin və işçilərin ixtisasının formalaşdırılmasını tələb edir. Bu, həm də müəyyən edilmiş baxışların dəyişdirilməsini tələb edir, buna görə ətraf mühitin mühafizəsi xərcləri yalnız qeyri-məhsuldar xərclər kimi qəbul edilir,

Təbii ehtiyatların birbaşa təkrar istehsalı və ya mühafizəsi ilə nəticələnən məsrəflər məhsuldar məsrəflər hesab edilməlidir. Nisbətən qeyri-məhsuldar məsrəflər ətraf mühitə ekoloji və iqtisadi zərərin qarşısının alınması xərcləri hesab edilməlidir. Bu növ ekoloji

xərclər də rasionaldır, çünki onun səmərəliliyi və təsiri ətraf mühitin müəyyən miqdarda təbii elementlərinin (təbii ehtiyatlarının) mümkün yararsızlığının iqtisadi qiymətləndirilməsi yolu ilə şərti olaraq hesablanabilir.

Deməli, ictimai istehsalın səmərəliliyi onun sisteminə tərkib hissəsi kimi ətraf mühitin mühafizəsi üzrə yuxarıda qeyd olunan meyarları daxil etməlidir.

Ekoloji məsələlərin səmərəliliyinin meyarları və uçot göstəriciləri sistemində ekoloji obyektlərin işinin kəmiyyətini, tutumunu və keyfiyyətini təmin etmək vacibdir. Ayrı-ayrı müəssisələr, inzibati rayonlar və ərazi istehsalat kompleksləri üzrə hesablanmış təbii ehtiyatlardan səmərəli, kompleks istifadə göstəriciləri mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Ekoloji xərclərin səmərəliliyinin müəyyənedici göstəricisi iş şəraitinin, istirahətin yaxşılaşdırılmasını, xəstələnmənin azaldılmasını, azaldılmasını əks etdirən, müəyyən iqtisadi rayonun hər bir sakini üçün su, torpaq, rekreasiya və digər resursların istehlak standartı və strukturu hesab edilməlidir. kədr dövriyyəsində və əhalinin miqراسiyasında. Bu göstərici əhalinin həyat səviyyəsinin göstəriciləri sisteminə daxil edilməlidir.

Sənaye müəssisələrinin kollektivlərinin təbiətin mühafizəsi tədbirlərinin vaxtında həyata keçirilməsində və istehsal fondlarından ekoloji məqsədlər üçün daha yaxşı istifadə edilməsində iqtisadi marağını gücləndirmək üçün ekoloji fəaliyyətin ümumi səmərəliliyinin göstəricisini əlavə etmək lazımdır. müəssisənin fond yaradan göstəricilərinin sayı.

Ekoloji xərclərin rasionallaşdırılmasının nəzərdən keçirilən istiqamətlərinin optimal birləşməsi təbiətdən istifadənin qanunauyğunluğudur və sənaye tullantılarının əmələ gəlməsinin azalması və vahidə düşən çirklənmə emissiya amillərinin azalması ilə ifadə olunan ətraf mühitin mühafizəsinin səmərəliliyinin yüksəldilməsini göstərir. çıxış.

Ətraf mühitin mühafizəsi tədbirlərinin işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi şəhərlərin iqtisadi və sosial inkişafının kompleks planlaşdırılmasında ən mühüm yerlərdən birini tutur.

Eyni zamanda, müvafiq məsələlərin nəzəri və metodoloji işlənmə səviyyəsi, ilk növbədə, şəhərlərin təbii mühitinin mühafizəsi xərclərinin planlaşdırılması həlledici əhəmiyyət kəsb edir.

İstehsal münasibətləri sistemində ekoloji xərclərin öyrənilməsi program-məqsəd yanaşması əsasında regional ekoloji idarəetmə planlarının işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsinin səmərəliliyini artırmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Eyni zamanda, regionun məhsuldar qüvvələrinin inkişafına sahəvi yanaşmanın üstünlük təşkil etməsi planlaşdırmanın bütün səviyyələrində ətraf mühitin mühafizəsi fondlarının təsnifləşdirilməsini, onların strukturunun və mənbələrinin müəyyən edilməsini zəruri edir.

İqtisadi nöqtəyi-nəzərdən bu problemin həlli həm də biosferin müvafiq komponentlərindən səmərəli istifadə üçün idarə maneələrini aradan qaldırmağa kömək edəcək təbii ehtiyatların iqtisadi qiymətləndirilməsinin ətraf mühitin mühafizəsi tədbirləri sisteminə daxil edilməsindən də asılıdır. hər bir verilmiş ərazi kompleksinin.

Təbii ehtiyatların iqtisadi qiymətləndirilməsi, məhsuldar qüvvələrin proporsional bölgüsü, eləcə də demoqrafik proseslərlə əlaqəli təbiətdən istifadə və ətraf mühitin mühafizəsi üzrə kompleks regional proqramların işlənilib hazırlanması problemin həlli üçün ən perspektivli istiqamətdir. Bundan əlavə, şəhər aqlomerasiyalarının ekoloji idarə olunması sahəsində müəyyən vəzifələrə nail olmaq üçün sənayenin və regionun məqsəd və resurslarının inteqrasiyasını gücləndirmək lazımdır.

Ərazi-sektor proqram-məqsəd yanaşmasının həyata keçirilməsi ekoloji problemlərin planlı şəkildə əlaqələndirilməsini və şəhər ətraf mühitin mühafizəsi tədbirlərinin planlaşdırma və idarəetmə proseslərinə tam daxil edilməsini təmin etməyə imkan verir.

Şəhərlərdə ekoloji planlaşdırmanın əsas obyektləri sənaye müəssisələrində və birliklərində ətraf mühitin mühafizəsi üzrə əsas istehsal fondlarının yaradılması və səmərəli fəaliyyət göstərməsidir. Sənaye müəssisələrində ətraf mühitin mühafizəsi üzrə əsas istehsal fondlarının fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılmasının mühüm istiqamətlərindən biri onların strukturunun və istifadə istiqamətlərinin təkmilləşdirilməsidir.

Şəhərlərin ətraf mühitinin mühafizəsi üzrə tədbirlərin və məsrəflərin həyata keçirilməsi əsasən sənaye müəssisələrinin fəaliyyəti hesabına baş verdiyindən, əsas diqqət ətraf mühitin mühafizəsi tədbirlərinin kompleks planlaşdırılmasının təkmilləşdirilməsinə, ilk növbədə, bir ölkənin ərazisində yerləşən iri sənaye müəssisələrində verilməlidir. rayon, şəhər və rayon verilmişdir.

Ətraf mühitin mühafizəsi üzrə sənaye müəssisələrinin xərclərinin planlaşdırılması, maliyyələşdirilməsi və uçotu məsələlərinin işlənilib hazırlanması şəhərlərin inkişafı üzrə ekoloji ərazi və sahə proqramlarının əlaqələndirilmiş mərkəzləşdirilməsinə əsaslanmaq

nəzərdə tutulur.

Şəhərlərin ətraf mühitinin qorunması və yaxşılaşdırılması üzrə tədbirlər və xərclərin ümumiləşdirilməsi və yekun nəticəsi istehsal münasibətlərinin daha mükəmməl sistemidir. Bu, eyni zamanda, rayonun sosial-iqtisadi amillərinin və işçi qüvvəsinin təkrar istehsalına olan tələbatın yaxşılaşdırılması deməkdir.

Belə ki, şəhər aqlomerasiyalarının sosial-iqtisadi inkişafının planlaşdırılması sistemində təbii sərvətlərdən səmərəli istifadə üçün ekoloji istehsal münasibətlərinin təkmilləşdirilməsi və sənaye müəssisələrinin və birliklərinin ekoloji xərclərinin optimallaşdırılması bütövlükdə təbii ehtiyatların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılmasının əsas ehtiyatıdır. təsərrüfat mexanizmi, istehsalın intensivləşdirilməsi, işin səmərəliliyinin və keyfiyyətinin yüksəldilməsi probleminin həllində - iqtisadiyyatın ən mühüm vəzifələridir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1.“Regionların sosial-iqtisadi inkişafının tənzimlənməsi” M.M.Mahmudov, M.İ.Mahmudova Bakı 2010

2.Məmmədov Q., Xəlilov M. Ekologiya və ətraf mühitin mühafizəsi. Elm, Bakı 2005

3.Sadiqov A., Xəlilov İ. Ekologiya və ətraf mühitin mühafizəsi. Dərs vəsaiti Bakı 2009

4.Zeynalova K.Z. Təbiət və ekologiya. Bakı. Gənclik 2008

5.Azərbaycan folklorunda təbiət və ətraf mühitin qorunması məsələləri, M oğlu, M Yusif Asia Minor Studies ,2014

6.Ekoloji kənd təsərrüfatının əsasları.Dərslük A.H Babayev, V.A Babayev 2011

7.Azərbaycan iqtisadi inkişafının başlanğıcı ,BalakışiyevaV.T 2021

8.Ölkənin inkişafında təbii mühit amillərindən istifadənin iqtisadi-sosial aspektləri , Abdulov K.Sh. 2021

9.Ölkənin sosial-iqtisadi inkişafında təbiəti mühafizə tədbirlərinin həyata keçirilməsinin əhəmiyyəti , Ağayev T.D 2021

10.Realizə olunan məhsulların ekoloji təhlükəsizliyi ,Əsgərova F.Ə, Nəsirova Z.H 2019